

คำนำ

สถาบันครอบครัวเป็นหน่วยพื้นฐานของสังคมโดยทั่วไป ในสังคมไทยเรานั้น ครอบครัวประกอบด้วยชายและหญิงที่มีความต้องการที่จะใช้ชีวิตร่วมกันเป็นสามีและภรรยา โดยมีจุดประสงค์ที่สำคัญประการหนึ่งคือ การมีบุตรไว้เพื่อดูแลและให้ความช่วยเหลือแก่บิดามารดายามเจ็บป่วยและยามชรา อันเป็นค่านิยมของสังคมไทย (อานนท์ อากาภิรมย์ 2517: 12-13) ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าในเรื่องความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ ที่จะได้รับจากบุตรนั้น เป็นผลตอบแทนประการหนึ่งที่บิดามารดาจะได้รับ นอกเหนือจากหลักธรรมชาติที่จะต้องมีการทดแทนหรือสืบเชื้อสายให้มียอดต่อไป

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับภาวะเจริญพันธุ์นั้น ถือว่าครอบครัวเป็นหน่วยทางสังคมที่สำคัญที่จะทำให้อัตราการเพิ่มประชากรสูงหรือต่ำ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบุคคลที่สำคัญในครอบครัวคือบิดาและมารดา แต่อาจจะกล่าวได้ว่าผู้ที่เป็นมารดานั้น เป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องกับภาวะเจริญพันธุ์มากที่สุด ทั้งนี้เพราะมารดาเป็นผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการมีบุตรและเป็นผู้ให้กำเนิดบุตร การที่มารดามีบุตรแสดงให้เห็นว่า จะต้องมีความตั้งใจหรือคาดหวังผลตอบแทนบางประการที่จะได้รับจากบุตร (สัพัตรา เพชรมณี 2525: 2) นอกเหนือจากความต้องการจะให้บุตรสืบเชื้อสายของตนต่อไป การที่มารดาให้ความสำคัญกับบุตรในเรื่องผลตอบแทนที่จะได้รับจากบุตร เช่น การดูแลในวัยชรา การได้รับความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ จากบุตร (เนาวรัตน์ พลายน้อย และศุภวัณย์ พลายน้อย 2525: 49) ซึ่งเป็นค่านิยมที่ได้รับการยอมรับในอดีตและยังคงยึดถืออยู่ในปัจจุบันนั้น ได้มีการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการให้บุตรช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ แก่ครอบครัวและภาวะเจริญพันธุ์ของมารดา (เสาวภา ธีระประทีป 2526: 82) พบว่า ความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจการเงินที่จะได้รับจากบุตร มีความสัมพันธ์กับภาวะเจริญพันธุ์ของมารดา คือถ้ามารดาคาดหวังความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจการเงินจากบุตรไว้สูง จำนวนบุตรที่ต้องการจะส่งตามไปด้วยและถ้ามารดาคาดหวังความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจการเงินจากบุตรไว้ต่ำจำนวนบุตรที่ต้องการก็จะต่ำเช่นเดียวกัน

ในอดีตนั้นภาวะเจริญพันธุ์ของมารดาสูงมากเมื่อเปรียบเทียบกับปัจจุบัน และถ้าหากทำการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างเขตชนบทและเขตเมืองแล้ว พบว่ามารดาในเขต

ชนบทมีภาวะเจริญพันธุ์สูงกว่าในเขตเมือง ดังนั้นจึงสมควรทำการศึกษาถึงผลตอบแทนที่จะได้รับจากบุตรในลักษณะของความต้องการหรือความคาดหวังของมารดาในเขตชนบทและเขตเมืองในเรื่องความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจจากบุตรในประเด็นต่อไปนี้ คือ ความคาดหวังให้บุตรช่วยเหลือทางการเงินในวัยชรา ความคาดหวังให้บุตรช่วยเหลืองานบ้าน ความคาดหวังให้บุตรช่วยเหลือทางการเงินแก่ครอบครัวในกรณีฉุกเฉิน ความคาดหวังให้บุตรเลี้ยงน่อง ๆ ให้ศึกษาเล่าเรียน ความคาดหวังให้บุตรมอบรายได้ส่วนหนึ่งให้แก่มารดาเมื่อบุตรทำงานหาเงินได้แล้ว ทั้งนี้เพราะเมื่อมารดาเข้าสู่วัยชราแล้ว ความสามารถหรือสมรรถภาพทางร่างกายลดลง แต่ความต้องการหรือความรับผิดชอบเกี่ยวกับครอบครัวยังมีอยู่ โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจนั้นมีความจำเป็นมาก ถ้าหากมารดาได้รับความช่วยเหลือทางด้านนี้ ปัญหาทางด้านอื่น ๆ อันเนื่องมาจากปัญหาทางด้านเศรษฐกิจที่เกิดกับครอบครัวหรือที่เกิดกับผู้ที่เป็นมารดาย่อมลดลงแต่อย่างไรก็ดี จะต้องขึ้นอยู่กับความต้องการความช่วยเหลือหรือความคาดหวังของมารดาในเรื่องดังกล่าวด้วยว่า มีความต้องการความช่วยเหลือในลักษณะที่กล่าวไปแล้วข้างต้นหรือไม่ และมารดาในเขตชนบท มีความคาดหวังที่กล่าวแล้วแตกต่างจากมารดาในเขตเมืองเพียงใด

อนึ่งเหตุผลที่เลือกศึกษาเฉพาะมารดา เนื่องจากมารดาเป็นทั้งผู้ตัดสินใจมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในมีบุตรเป็นทั้งผู้ให้กำเนิดบุตร ประกอบกับการพิจารณาแนวโน้มและสัดส่วนของผู้สูงอายุเพศหญิงที่เพิ่มสูงขึ้นในอนาคต (นภาพร ชโยวรรณ 2528: 16-23; บุญเลิศ เลี้ยวประไพ 2524: 2-3) จึงทำให้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเฉพาะผู้ที่เป็นมารดาและผลจากการศึกษาครั้งนี้มีประโยชน์ในด้านการวางแผนเพื่อรับสถานการณ์ในกรณีที่ผู้สูงอายุหญิงต้องการความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจ แต่ไม่ได้รับความช่วยเหลือทางด้านนี้จากบุตร อันออกมาในรูปของการบริการสงเคราะห์คนชราในเขตชนบทและในเขตเมือง หรือเพื่อการวางแผนในลักษณะอื่น ๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อต้องการทราบความคาดหวังของมารดาในเรื่องความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจจากบุตรชายและบุตรหญิงว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่เพียงใดระหว่างเขตชนบทและเขตเมือง
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลทำให้ความคาดหวังของมารดาในเขตชนบทและเขตเมืองมีความแตกต่างกัน

ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจที่จะได้รับจากบุตรนั้นมีหลายลักษณะ เช่น การเข้าไปมีส่วนร่วมทางด้านแรงงาน การช่วยงานในครอบครัว การให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ครอบครัว และการให้การดูแลบิดามารดาในวัยชรา ฯลฯ จากการศึกษาผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความช่วยเหลือที่จะได้รับจากบุตรทั้งในกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว และประเทศที่กำลังพัฒนานั้น พบว่าความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจที่จะได้รับจากบุตรนั้นมีความสำคัญและมีความจำเป็นต่อบิดามารดาและครอบครัว ในลักษณะที่แตกต่างกันออกไปคือ :-

ประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น สหรัฐอเมริกา (ฮาวาย) นั้น (Arnold and Fawcett 1976: 6-16) พบว่าความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจที่บิดามารดาจะได้รับจากบุตรนั้น มีความสำคัญในลักษณะของการให้ความช่วยเหลือทางการเงิน แก่บิดามารดาเมื่อ เข้าสู่วัยชรา แต่อย่างไรก็ดีก็พบว่า ความช่วยเหลือทางการเงินในวัยชรานั้นบิดามารดาในเขตชนบท มีความต้องการความช่วยเหลือมากกว่าบิดามารดาในเขตเมือง คือร้อยละ 96 และ 76 ตามลำดับ สำหรับในประเทศอังกฤษนั้น Laslett (1972: 147) ได้กล่าวถึงลักษณะครอบครัวของชาวอังกฤษรวมทั้งบทบาทและหน้าที่ของบุตรในอดีตที่ผ่านมาว่า บุตรจะเป็นบุคคลสำคัญในครอบครัวทางด้าน การให้ความช่วยเหลือในลักษณะต่าง ๆ แก่บุคคลในครอบครัว โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจเป็นอันมาก ดังที่ Oppong and others (1978: 292) ได้กล่าวถึงประเทศอังกฤษในช่วงกลางของศตวรรษที่ 18 ว่าอุตสาหกรรมทอผ้าในระยะเวลานั้นมีความสำคัญมาก แต่เนื่องจากงานอุตสาหกรรมทอผ้าเป็นเพียงอุตสาหกรรมในครัวเรือนบุตรจะเป็นผู้ที่มีบทบาททางด้านนี้ เป็นอันมากในลักษณะการมีส่วนร่วมแรงงาน เช่น เป็นผู้ทำความสะอาดเส้นใยฝ้ายรวมทั้งเป็นผู้ทอผ้าด้วยตนเองด้วย

สำหรับประเทศที่กำลังพัฒนานั้น มักจะเป็นไปในลักษณะของการให้บุตรเข้าไปมีส่วนร่วมแรงงานในภาคเกษตรกรรมและการให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่มารดา และครอบครัว เช่นผลงานของ Ammar (1954: 40) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับความต้องการแรงงานจากบุตรโดยได้ทำการศึกษาในหมู่บ้านอัสวาน (Aswan) ประเทศอียิปต์ พบว่า ประชากรในชุมชนดังกล่าว ได้มองเห็นผลตอบแทนทางด้านเศรษฐกิจที่บิดามารดาควรจะได้รับจากบุตร เมื่อบุตรอายุ 5 ปี ในลักษณะที่เป็นแรงงานของครอบครัวโดยการช่วยงานเกษตรกรรมในไร่นาตามที่บิดามารดาต้องการ ซึ่งบางครั้งก็นับได้ว่าเป็นงานที่หนักมากเมื่อเปรียบเทียบกับอายุและความสามารถที่มียู่ ซึ่งสิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า

แรงงานหรือความช่วยเหลือจากบุตรมีความจำเป็นมากสำหรับกลุ่มชนในบริเวณดังกล่าว

Douglas (1962: 211) ได้ทำการศึกษากลุ่มชน 2 กลุ่มในแอฟริกา คือ ลีลี (Lele) และบุซง (Bushong) เกี่ยวกับวัฒนธรรมของกลุ่มชนดังกล่าว ในเรื่องของผลตอบแทนจากบุตรที่บิดามารดาพึงจะได้รับ พบว่ากลุ่ม Bushong นั้นได้อาศัยแรงงานจากบุตรโดยเข้าร่วมแรงงานทางด้านเกษตรกรรมในทุ่งนา หรือสถานที่ทำงานอื่น ๆ ร่วมกับบุคคลอื่น ๆ แต่กลุ่ม Lele นั้นบิดามารดาได้กำหนดให้บุตรต้องเข้าร่วมทำงานกับบุคคลอื่น ๆ ในวัยเด็ก เช่นในลักษณะของกลุ่ม Bushong แต่จะให้บุตรเข้ามามีส่วนร่วมทางการผลิตทางการเกษตรกรรมเมื่อเข้าสู่ผู้ใหญ่แล้วเท่านั้น

ประเทศที่กำลังพัฒนาและด้วยพัฒนานั้นพบว่า ความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจในลักษณะต่าง ๆ ที่จะได้รับจากบุตรนั้นมีความสำคัญมากไม่ว่าในประเทศที่กำลังพัฒนาและด้อยพัฒนานั้น McLoughlin (1970: 312) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับระบบการผลิตอาหารในสถาบันครอบครัวของประชากรในประเทศแซร์ (Zaire) พบว่า การมีบุตรนั้นเป็นการเพิ่มแรงงานหรือกำลังการผลิตทางด้านอาหารของครอบครัว เช่น การให้บุตรเป็นผู้รับผิดชอบในเรื่องการเลี้ยงสัตว์ ถึงแม้ว่าจะมีการนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาในระบบเกษตรกรรมก็ตาม แต่ก็เป็นที่ยอมรับว่าแรงงานที่มาจากครอบครัวโดยเฉพาะจากบุตรนั้นมีความจำเป็นทั้งนี้เพราะเป็นปัจจัยที่สำคัญของการผลิตในลักษณะเช่นเดียวกัน Dyson and Neville (1970: 107) ได้ทำการศึกษาระบบการผลิตอาหารของสังคมที่ใช้ชีวิตแบบเร่ร่อน (Nomadic Society) ในประเทศยูกันดา (Uganda) ซึ่งพบว่าแรงงานที่มาจากบุตรมีความสำคัญมากในครอบครัวเกษตรกรรมโดยเฉพาะการเลี้ยงสัตว์แบบเร่ร่อนนั้นพบว่า มีการแบ่งเฉลี่ยแรงงานที่มีอยู่จากครอบครัวที่มีบุตรมากเกินความต้องการไปให้กับครอบครัวที่ขาดแคลนแรงงาน หรือมีบุตรน้อย ทั้งนี้เพื่อรักษาสมดุลของสัตว์เลี้ยงของครอบครัวต่อไป

Mamdani (1972) Nag (1972) Isenman and Singer (1977) กล่าวว่าในประเทศที่ยากจนหลายประเทศนั้น บุตรจะเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการยกฐานะทางเศรษฐกิจ หรือเกี่ยวข้องกับการเพิ่มผลผลิตของครอบครัว ถึงแม้ว่าบุตรจะอยู่ในวัยเด็กก็ตาม และนอกจากนั้นบุตรยังเป็นหลักประกันของครอบครัว เมื่อบิดามารดาเข้าสู่วัยชรา ในลักษณะที่จะต้องให้ความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจแก่ครอบครัวด้วย

White (1975: 144) ได้ทำการศึกษาความสำคัญของบุตรทางด้านเศรษฐกิจ ในหมู่เกาะชวา พบว่าบุตรมีความสำคัญในระบบเศรษฐกิจของครอบครัวเป็นอันมาก โดยที่บิดามารดาจะเป็นผู้มอบหมายให้รับผิดชอบหน้าที่การงานต่าง ๆ ของครอบครัว โดยเฉพาะในครอบครัวขนาดใหญ่ก็นับได้ว่าบุตรมีความสำคัญต่อระบบการผลิตในแง่ของการมีส่วนร่วมทางด้านแรงงานมากกว่าบุตรในครอบครัวขนาดเล็ก

อย่างไรก็ดีในส่วนที่เกี่ยวกับสิ่งตอบแทนจากบุตร ในลักษณะของการมีส่วนร่วมแรงงานในการผลิตของครอบครัว ซึ่งเป็นประเด็นหนึ่งของความช่วยเหลือทางด้วยเศรษฐกิจที่ได้รับจากบุตรนั้น Nag (1976: 20) มีความเห็นว่า ความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจที่บิดามารดาจะได้รับจากบุตรในรูปแบบดังกล่าวนี้ เป็นความช่วยเหลือที่มีได้เป็นการเพิ่มผลผลิตให้แก่ครอบครัวแต่ประการใด โดยเฉพาะสังคมเกษตรกรรม อย่างไรก็ตามก็เป็นที่ยอมรับกันว่าบุตรสามารถให้ความช่วยเหลือแก่ครอบครัวในลักษณะของการช่วยเหลืองานบ้านได้ดังเช่นที่ Cain (1977) ได้กล่าวถึงบทบาทและหน้าที่ของบุตรต่อกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจของครอบครัวในบังคลาเทศว่า ในสังคมเล็ก ๆ ระดับหมู่บ้านของชาวบังคลาเทศนั้น งานบ้านร้อยละ 90 จะเป็นหน้าที่ของบุตรที่จะต้องรับผิดชอบ และในสังคมเกษตรกรรมของชาว Haya ในแอฟริกาตะวันออกนั้น Reining (1970: 51) ได้ตั้งข้อสังเกตว่า สตรีที่ไม่มีบุตรนั้นจะต้องใช้เวลามากกว่า 1 หรือ 2 ชั่วโมงในการบรรทุกน้ำไปยังแหล่งกสิกรรม ซึ่งหน้าที่ดังกล่าวนี้จะต้องเป็นหน้าที่ของบุตร

ในเมือง Kwahu ประเทศกานานัน Bleek (1976: 225-230) ได้ทำการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุที่ถกสัมภาษณ์มีความเห็นว่า ในช่วงวัยสูงอายุนั้นเป็นวัยที่บุตรมีความสำคัญต่อบิดามารดามาก ทั้งนี้เพราะบุตรจะเป็นแรงงานซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อกระบวนการผลิตของครอบครัว รวมทั้งจะเป็นผู้ดูแลบิดามารดาในวัยชราด้วย นอกจากนี้ยังมีความเห็นว่าการมีบุตรมากเป็นสิ่งที่ดีเพราะบุตรจะเป็นผู้รักษาระบบทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว

นันทนัย ไชยสุต และคณะ (2520: 47-48) ได้ทำการศึกษาสตรีไทยในเขตชนบทของจังหวัดลำปางและจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่าสตรีส่วนใหญ่มีความเห็นว่าควรมีบุตรเกิน 2 คน ทั้งนี้เพราะสตรีต้องการจะให้บุตรช่วยเหลือครอบครัวทางด้านแรงงาน เช่น การช่วยงานบ้านและงานเกษตรกรรมของครอบครัว แต่ความคิดเห็นของสตรีที่อยากมีบุตร 5-7 คน เพราะต้องการให้บุตรหาเงินมาจุนเจือช่วยเหลือครอบครัว

เจลิยว บุริกิติ (Chalio Buripakdi 1977: 6) ได้ทำการศึกษาคคุณค่าของบุตรในประเทศไทยพบว่า ความต้องการที่จะให้บุตรช่วยเหลือด้านต่าง ๆ ในวัยชรา นั้นสตรีที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำในเขตเมือง มีความต้องการที่จะให้บุตรช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจมากกว่าสตรีที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมระดับกลางในเขตเมือง

Wu (1977: 21) ได้ทำการศึกษาคคุณค่าของบุตรในประเทศไต้หวัน พบว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตชนบทนั้น มีความคาดหวังที่จะให้บุตรช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจมากกว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตเมือง

Bullatao (1978: 34) ได้ทำการศึกษาคคุณค่าของบุตรในประเทศเกาหลี สหรัฐอเมริกา ฟิลิปปินส์ และไทยพบว่า มารดาให้ความสำคัญเกี่ยวกับความช่วยเหลือที่จะได้รับจากบุตรทางด้านเศรษฐกิจเป็นอันมาก และพบว่าจะเป็นไปได้ในทิศทางเดียวกันกับภาวะเจริญพันธุ์คือ ถ้ามีบุตรมากความคาดหวังเกี่ยวกับความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจจากบุตรจะสูงตามไปด้วย

Peerasit Kamnuansilpa (1981: 58-61) ได้ทำการศึกษาความคิดเห็นของสตรีไทยเกี่ยวกับการมีบุตร พบว่าสตรีไทยส่วนใหญ่คาดหวังว่าจะได้รับผลตอบแทนทางด้านเศรษฐกิจจากบุตร เช่นความช่วยเหลือทางด้านรายได้แก่ครอบครัวเมื่อบุตรทำงานหาเงินได้แล้วหรือช่วยเหลือทางด้านธุรกิจการงานต่าง ๆ รวมทั้งจะมีผู้ดูแลในวัยชราด้วย

เนาวรัตน์ พลายน้อย และศุภวิทย์ พลายน้อย (2525: 69) ได้ทำการศึกษาในเรื่องของค่านิยมต่อการมีบุตรและความคิดเห็นต่อภาวะเจริญพันธุ์ของคนชราที่ได้รับการสงเคราะห์จากรัฐจำนวน 326 คน จากสถานสงเคราะห์คนชราทั่วประเทศ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจนั้นพบว่า สตรีที่อยู่ในวัยชราที่มีความคาดหวังว่าจะได้รับความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจจากบุตร มากกว่าความต้องการด้านอื่น ๆ เหตุผลที่จำเป็นต้องไปอยู่สถานสงเคราะห์เพราะไม่มีผู้เลี้ยงดู

สุพัทธรา เพชรมณี (2525: 57-59) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับสิ่งจูงใจและปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการบุตร 2 คน ของครอบครัวชาวไทยในเขตเมืองพบว่า สิ่งจูงใจในการมีบุตรนั้นเพื่อเป็นที่พักหรือเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือแก่มารดาทางด้านเศรษฐกิจ หรือยามเจ็บป่วยในวัยชรา

Poo - Kong Kee (1982: 161) ได้ทำการศึกษาถึงแรงจูงใจในการมีบุตร

ของสตรีชาวมาเลเซีย จำนวน 541 คนพบว่า สตรีชาวมาเลเซียเชื้อสายอินโดนีเซีย จีนและมาเลเซีย คาดหวังความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจจากบุตรร้อยละ 62, 28, 48 ตามลำดับ นอกจากนี้ยังพบว่า เมื่อบุตรเติบโตเป็นผู้ใหญ่ความคาดหวังในเรื่องความช่วยเหลือดังกล่าวเพิ่มมากขึ้นเป็นร้อยละ 73, 31, 52 ตามลำดับ

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และสวลลีย์ เปี่ยมปิติ (2526: 83) ได้ศึกษาภาวะเจริญพันธุ์และชาติพันธุ์ในประเทศไทยพบว่า ความช่วยเหลือที่คาดว่าจะได้รับจากบุตรทางด้านเศรษฐกิจของชาวไทย ไทยมุสลิม ไทยมุสลิมภาคใต้ และชาวจีนในลักษณะของการช่วยงานบ้าน การให้ความช่วยเหลือในวัยชรา รวมทั้งการช่วยเหลือทางการเงินและการทำงานแตกต่างกันแต่ทุกชาติพันธุ์ต้องการให้บุตรช่วยเหลือในวัยชรามากที่สุด ส่วนการช่วยงานบ้านและการช่วยเหลือทางการเงินและการทำงานอยู่ในอัตราส่วนร้อยละที่ไม่แตกต่างกันระหว่างชาติพันธุ์ นอกจากนี้ยังพบว่าความคาดหวังที่จะได้รับความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจในลักษณะของการช่วยงานบ้าน การให้ความช่วยเหลือในวัยชรา นั้นชนบท คาดหวังว่าจะได้รับความช่วยเหลือมากกว่าชาวเมือง

De Vos (1984: 9-10) ได้ทำการศึกษาความคาดหวังของมารดาในเรื่องความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจในวัยชราจากบุตร ในประเทศฟิลิปปินส์ และไต้หวัน พบว่าความต้องการให้บุตรช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจเป็นเหตุผลที่สำคัญในการมีบุตร ซึ่งความต้องการดังกล่าวจะเด่นชัดในกลุ่มชาวไต้หวันมากกว่าชาวฟิลิปปินส์ และพบว่าชาวไต้หวันมีความคาดหวังในเรื่องความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจการเงินมากกว่าชาวฟิลิปปินส์ คือ ร้อยละ 55 และ 35 ตามลำดับ

จากผลการศึกษาที่จังหวัดกาญจนบุรี (Institute of Population Studies and Faculty of Communication Arts of Chulalongkorn University and IEC Unit 1984: 18) ในเรื่องของการใช้สื่อสารมวลชน เพื่อใช้ในการวางแผนครอบครัว ได้กล่าวถึงการมีบุตร 4 คน และมากกว่า 4 คน ขึ้นไปของสตรีพบว่า เหตุผลที่ต้องการมีบุตรมากในจำนวนดังกล่าวนี้ก็เพื่อต้องการที่จะให้บุตรช่วยงานทางด้านเศรษฐกิจของครอบครัวหรือช่วยเหลือทางการเงินแก่บิดามารดาในวัยชรา

Caldwell 1982; Lorimer 1954; Neher 1971; Nostein 1945;

Wilis 1981, quoted in De Vos (1984: 3) กล่าวว่า ถ้าหากประชากรประเทศที่พัฒนาหลายประเทศนั้น มิได้มีเงินเบี้ยบำนาญหรือเงินประกันรวมทั้งเงินสะสมแล้ว สิ่งที่จะเป็นการประกันเกี่ยวกับความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจในวัยชราอันคือบุตรของตนเอง ซึ่งเรื่องนี้ Polgar 1971, Jone 1977 ได้กล่าวว่า ถ้าหากบุตรเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจแล้ว การมีบุตรจะเป็นสิ่งที่คาดหวังได้ว่าบุตรจะเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจแก่มารดาได้

Arnold, et al 1975 Bullatao 1975; Wu 1977, quoted in De Vos (1984: 2) ว่าในช่วงก่อนปี 1970 ผลตอบแทนจากบุตรในฐานะที่จะเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่บิดามารดาในวัยชรายังมีความสำคัญอยู่มาก แต่ในตอนกลางปี 1970 พบว่าประชากรของฟิลิปปินส์ และไต้หวัน มีความต้องการหรือความคาดหวังเกี่ยวกับความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจการเงินจากบุตรในวัยชราเปลี่ยนแปลงไปบ้างแต่ไม่มากนัก

You and Liu 1980, quoted in De Vos (1984: 4) ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมทางด้านครอบครัวของชาวฟิลิปปินส์ที่เกี่ยวกับผลตอบแทนที่จะได้รับจากบุตรว่า ส่วนใหญ่แล้วผู้ที่เป็น บิดามารดาชาวฟิลิปปินส์ มีความคาดหวังว่าจะได้รับความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ ในยามชราจากบุตรชายและบุตรหญิง โดยเฉพาะความช่วยเหลือทางการเงิน ซึ่งอาจจะออกมาในรูปของความช่วยเหลือที่มาจากบุตรหรือสมาชิกในครอบครัว ซึ่งไม่จำเป็นจะต้องได้รับความช่วยเหลือจากบุตรชายเสมอไป อาจจะมาจากบุตรหญิงก็ได้ ซึ่งวัฒนธรรมในเรื่องดังกล่าวนี้แตกต่างจากสังคมของชาวจีนที่มีครอบครัวแบบพ่อเป็นใหญ่ (Patriarchal Family) ซึ่งความช่วยเหลือในเรื่องดังกล่าวจะต้องมาจากบุตรชาย

Inkels and Smith 1974, quoted in De Vos (1984: 14) ได้กล่าวว่าลักษณะทางด้านเศรษฐกิจและสังคมเช่น การศึกษาของสตรี การศึกษาของสามี การรับสื่อสารมวลชน ความเป็นเขตชนบทและเขตเมือง จะเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความต้องการในเรื่องของความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจในยามชราจากบุตรแตกต่างกันออกไป คือการศึกษาทำให้เกิดแนวความคิดใหม่ ๆ หรืออาชีพของสามีจะเป็นดัชนีที่ชี้ให้เห็นถึงระบบการเงินของครอบครัว ซึ่งจะบอกตำแหน่งหรือระดับทางสังคม อันจะมีอิทธิพลต่อความต้องการดังกล่าว นอกจากนั้นการติดตามหรือการรับสื่อสารมวลชนของสตรี เช่น วิทยุ โทรทัศน์ จะมีผลต่อแนวความคิดดังกล่าวในรูปแบบที่คล้ายคลึงกับการศึกษาของสตรี

จากผลการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจที่จะได้รับจากบุตรนั้น จะเห็นได้ว่ามารดามีความต้องการให้บุตรช่วยเหลือ อันออกมาในรูปของการให้บุตรเข้าไปมีส่วนร่วมแรงงานเกี่ยวกับกิจกรรมของครอบครัว การให้บุตรช่วยเหลือทางการเงินแก่ครอบครัว และการให้บุตรเป็นผู้ดูแลในวัยชรา นั้นแต่เนื่องจากความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจที่คาดว่าจะได้รับจากบุตรดังกล่าวนี้มีความสัมพันธ์กับปัจจัยทางด้านประชากร เศรษฐกิจและสังคม คือ เพศของบุตร อายุของมารดา อายุแรกสมรสของมารดา จำนวนบุตรที่มีชีวิตของมารดา อาชีพของมารดา อาชีพของสามี ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว การศึกษาของมารดา การศึกษาของสามี การรับสื่อสารมวลชนของมารดา ดังนั้นความแตกต่างในปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าว น่าจะมีส่วนทำให้มารดาที่มีความคาดหวังความช่วยเหลือทางด้านต่าง ๆ จากบุตรแตกต่างกันออกไปซึ่งจะแยกพิจารณาในแต่ละปัจจัยดังต่อไปนี้:-

1. ปัจจัยทางด้านประชากร

1.1 เพศของบุตร

เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความคาดหวังในเรื่องความช่วยเหลือที่จะได้รับจากบุตรเพราะบางสังคมนั้นในระบบครอบครัว บิดามารดาต้องการความช่วยเหลือจากบุตรชายแต่บางสังคมต้องการทั้งบุตรชายและบุตรหญิง สังคมไทยนั้นถือว่า บุตรชายและบุตรหญิงให้ความช่วยเหลือแก่บิดามารดาและครอบครัวแตกต่างกัน โดยบุตรชายจะเป็นผู้สืบสกุลและทำงานหาเงินมาจุนเจือครอบครัว ในขณะที่บุตรหญิงจะเป็นผู้อยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือนและช่วยงานในครอบครัวเล็ก ๆ น้อย ๆ (พิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ และวิศิษฐ์ ประจวบเหมาะ 2517: 18, บุญลือ วันทายนต์ 2522: 82)

Arnold and Fawcett (1976: 56-57) ได้ทำการศึกษาคุณค่าของบุตรในมลรัฐฮาวาย ซึ่งเป็นหมู่เกาะที่มีประชากรหลายเชื้อชาติ และหลายฐานะ เศรษฐกิจสังคม คือเชื้อชาติ ฟิลิปปินส์ ญี่ปุ่น คอเคเซียน พบว่าสามีเชื้อชาติฟิลิปปินส์นั้นคาดหวังที่จะให้บุตรชายและบุตรหญิง ช่วยงานเศรษฐกิจและงานในครอบครัวมากกว่า เชื้อชาติอื่น ๆ และเมื่อทำการเปรียบเทียบระหว่างเขตชนบทและเขตเมืองแล้ว พบว่าสตรีเชื้อชาติฟิลิปปินส์ในเขตชนบท คาดหวังไว้ว่าจะได้รับความช่วยเหลือจากบุตรชายและบุตรหญิง ในอัตราส่วนร้อยละมากกว่าสตรีในเขตเมือง

เจลิยว บุรีภักดี (Chalio Buripakdi 1977: 28-31)

ได้ทำการศึกษาคุณค่าของบุตรในประเทศไทย พบว่าคู่สมรสประมาณร้อยละ 80 ต้องการมีบุตรชายไว้เพื่อช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจของครอบครัว และต้องการบุตรหญิงเพื่อช่วยงานบ้าน นอกจากนี้ความคาดหวังดังกล่าวมีความแตกต่างระหว่างเขตชนบทและเขตเมืองอีกด้วย โดยคู่สมรสในเขตชนบทมีความคาดหวังในบุตรชายช่วยเหลืองานที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจของครอบครัวในอัตราส่วนร้อยละมากกว่าคู่สมรสในเขตเมือง ซึ่งลักษณะดังกล่าวปรากฏเช่นเดียวกันกับการให้บุตรหญิงช่วยเหลืองานบ้าน

Cain (1977: 35) ได้ทำการศึกษาครอบครัวยากจน ในประเทศบังคลาเทศ พบว่าคู่สมรสให้ความสำคัญกับบุตรหญิง เพราะมีความเห็นว่าการมีบุตรหญิงทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวดีขึ้นกว่าเดิม

พูน (1977: 27) ได้ทำการศึกษาคุณค่าของบุตรในประเทศไทย ได้หวั่น พบว่าสตรีชาวใต้หวั่นคาดหวังที่จะให้บุตรชายช่วยเหลือทางด้านการเงิน รวมทั้งช่วยเหลือเมื่อตนเข้าสู่วัยชราและให้บุตรหญิงช่วยเหลืองานบ้าน แต่เมื่อทำการเปรียบเทียบระหว่างเขตชนบทและเขตเมืองแล้ว พบว่าสตรีในเขตชนบทคาดหวังให้บุตรชายและบุตรหญิงช่วยเหลือทางการเงินรวมทั้งความช่วยเหลือเมื่อตนเข้าสู่วัยชราและช่วยเหลืองานบ้านตามลำดับในอัตราส่วนร้อยละมากกว่าสตรีในเขตเมือง

Bullatao (1978: 36-37) ได้ทำการศึกษาคุณค่าของบุตรในประเทศฟิลิปปินส์ในเรื่องของความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจจากบุตรชาย และบุตรหญิงช่วยเหลืองานบ้านพบว่า คู่สมรสในเขตชนบทคาดหวังให้บุตรชายและบุตรหญิงช่วยเหลือตนมากกว่าคู่สมรสในเขตเมือง คือคู่สมรสในเขตชนบทต้องการให้บุตรชายและบุตรหญิงช่วยเหลือร้อยละ 41, 88 ตามลำดับ ในขณะที่คู่สมรสที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมระดับต่ำในเขตเมืองคาดหวังเพียงร้อยละ 16, 69 ตามลำดับ และคู่สมรสที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมระดับกลางคาดหวังเพียงร้อยละ 16, 64 ตามลำดับ

นพวรรณ จงวัฒนา และ จุฑา มนต์ไพบูลย์ (2529: 59-73)

ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายของเด็กในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย และกล่าวถึงทัศนคติของมารดาที่มีต่อบุตร ในส่วนที่จะให้บุตรช่วยเหลืองานอาชีพ พบว่าบุตรชายช่วยเหลืองานอาชีพได้ดีกว่าบุตรหญิง แต่สำหรับการช่วยเหลืองานบ้านแล้วบุตรหญิงทำงานได้ดีกว่าบุตรชาย ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้ เมื่อเปรียบเทียบความคาดหวังของมารดา

ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากบุตรชายและบุตรหญิงระหว่างเขตชนบทและเขตเมืองแล้วพบว่า มารดาในเขตชนบทคาดหวังมากกว่ามารดาในเขตเมือง คือในเขตชนบทคาดหวังร้อยละ 86.8, 94.4 และเขตเมืองคาดหวัง ร้อยละ 65.3, 73.1 ตามลำดับ

1.2 อายุของมารดา

อายุของมารดาที่มีความสัมพันธ์กับความคาดหวังของมารดาที่จะได้รับความช่วยเหลือจากบุตรซึ่ง Muller (1976: 113) ได้ทำการศึกษาครอบครัวและภาวะเจริญพันธุ์ในประเทศไนจีเรีย พบว่าคู่สมรสในกลุ่มอายุมาก (65-69 ปี) มากกว่าครึ่งหนึ่งของประเทศคือร้อยละ 80 ที่ทำงานทางด้านเกษตรกรรม ยังต้องการความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจเช่น แรงงานจากบุตร ฯลฯ ซึ่งเป็นอัตราส่วนที่มากกว่าคู่สมรสที่มีอายุต่ำกว่า 60 ปี จากการศึกษาของเสาวภา ธีระประทีป (2526: 47) ในเรื่องคุณค่าของบุตรกับการตัดสินใจมีบุตร พบว่าสตรีที่มีอายุมาก (หมวดอายุ 35-49 ปี) มีความคาดหวังที่จะให้บุตรช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจมากกว่าสตรีที่มีอายุน้อยกว่า (หมวดอายุ 15-24 ปี)

De Vos (1984: 16) ทำการศึกษาค่าคุณค่าของบุตรทางด้านเศรษฐกิจและความมั่นคงในวัยชรา ในประเทศฟิลิปปินส์และไต้หวัน พบว่า สตรีที่มีอายุมากมีความคาดหวังที่จะได้รับความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจ และความมั่นคงมากกว่าสตรีที่มีอายุน้อย

1.3 จำนวนบุตรที่มีชีวิตของมารดา

จำนวนบุตรที่มีชีวิตในปัจจุบันของมารดา มีความสัมพันธ์กับแนวความคิดของมารดา ที่จะให้บุตรช่วยเหลือด้านต่าง ๆ จากการศึกษาของ Arnold et, al (1975: 95) ที่ได้ทำการศึกษาในประเทศไต้หวัน พบว่าร้อยละ 17 ในเขตชนบทที่เห็นว่า การมีบุตรจำนวนมากในครอบครัว ทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวดีขึ้น

จากการศึกษาของ Pichit Pitaktepsombati (1981: 152-154) ซึ่งได้ทำการศึกษาปัจจัยทางด้านประชากร เศรษฐกิจ และสังคมที่มีผลต่อภาวะเจริญพันธุ์ในประเทศไทย พบว่าสตรีที่ต้องการความช่วยเหลือจากบุตรในวัยชรา นั้นจะมีจำนวนบุตรที่มีชีวิตมากกว่าสตรีที่ไม่ต้องการความช่วยเหลือจากบุตร

การศึกษาของเสาวภา ธีระประทีป (2526: 48) ที่ได้ทำการศึกษาคุณค่าของบุตรกับการตัดสินใจมีบุตร พบว่ามารดาที่มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตมากมีความคาดหวัง

ที่จะให้บุตรช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจมากกว่ามารดาที่มีจำนวนบุตรที่น้อย ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวมีลักษณะที่คล้ายคลึงกับการศึกษาของ สัทธา เพชรมณี (2526: 31-32) ที่ได้ศึกษาสิ่งจูงใจและปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการบุตร 2 คน ของครอบครัวในเขตชนบทและเขตเมือง

กรณีการ์ สุขเกษม (2528: 8-9) ได้ทำการศึกษาขนาดของครอบครัวในอุดมคติของชาวชนบทไทย พบว่าความคาดหวังที่จะได้รับความช่วยเหลือจากบุตรนั้นได้รับอิทธิพลจากจำนวนบุตรที่มีชีวิต คือถ้าหากมารดามีบุตรมากเท่าไรก็คาดหวังว่าจะได้รับความช่วยเหลือจากบุตรมากเท่านั้น

1.4 อายุแรกสมรสของมารดา

อายุแรกสมรสของมารดามีความสัมพันธ์กับแนวความคิดในเรื่องความช่วยเหลือจากบุตร จากการศึกษาของนิรันดร์ เชื้อโชติ (2530: 49) ซึ่งได้ทำการศึกษาคาดหวังของสตรีไทยเกี่ยวกับการพึ่งพาบุตร พบว่าอายุแรกสมรสของสตรีมีความสัมพันธ์กับความคาดหวังที่จะพึ่งพาบุตรโดยสตรีที่มีอายุแรกสมรสต่ำ มีความคาดหวังที่จะพึ่งพาบุตรมากกว่าสตรีที่มีอายุแรกสมรสสูงกว่า คือสตรีในเขตชนบทที่มีอายุแรกสมรสต่ำกว่า 20 ปี คาดหวังร้อยละ 96.3 ในขณะที่สตรีที่มีอายุแรกสมรสระหว่าง 25-29 ปีนั้นคาดหวังร้อยละ 92.4 สำหรับสตรีในเขตเมืองก็มีลักษณะเช่นเดียวกันคือ สตรีที่มีอายุแรกสมรสต่ำกว่า 20 ปี คาดหวังร้อยละ 90.1 และสตรีที่มีอายุแรกสมรสสูงกว่า 30 ปีคาดหวังร้อยละ 60.6 เมื่อเปรียบเทียบความคาดหวังของสตรีที่มีอายุแรกสมรสในระดับเดียวกันระหว่างเขตชนบทและเขตเมืองแล้ว พบว่าสตรีในเขตชนบทมีความคาดหวังที่จะพึ่งพาบุตรในอัตราส่วนร้อยละมากกว่าสตรีในเขตเมือง

2. ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ

2.1 อาชีพของมารดา

อาชีพของมารดามีความสัมพันธ์กับความคาดหวังของมารดาในเรื่องความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจจากบุตร เพราะอาชีพบางประเภทสามารถอาศัยแรงงานหรือความช่วยเหลือจากบุตรได้ จากผลการศึกษาของเสาวภา ธีระประทีป (2526: 50) พบว่ามารดาที่ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมนั้น มีความคาดหวังที่จะได้รับความช่วยเหลือจากบุตรมากกว่าอาชีพที่ไม่ใช่อาชีพเกษตรกรรม คือ มารดาที่ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมคาดหวังร้อยละ 81 มารดาที่ประกอบอาชีพที่ไม่ใช่เกษตรกรรมคาดหวังร้อยละ 55 เท่านั้น

นพวรรณ จงวัฒนา และจุฑา มนต์ไพบูลย์ (2529: 61) พบว่า ไม่เพียงแต่อาชีพของมารดาที่แตกต่างกัน มีผลทำให้ความคาดหวังที่จะได้รับความช่วยเหลือ จากบุตรแตกต่างกันเท่านั้น แต่มีตัวแปรในเรื่องเพศของบุตรรวมทั้งความเป็นเขตชนบท และ เขตเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งมีผลทำให้มารดาที่มีอาชีพที่เหมือนกันมีความต้องการที่จะได้รับความช่วยเหลือจากบุตรนั้นแตกต่างกันออกไป คือ มารดาในเขตชนบทที่มีอาชีพเกษตรกรรม เสมียนพนักงาน และช่างฝีมือ มีความคาดหวังที่จะให้บุตรชายช่วยเหลืองานอาชีพในครอบครัว มากกว่าบุตรหญิง ส่วนมารดาที่มีอาชีพค้าขายมีความเห็นในทางตรงกันข้าม ทั้งนี้เพราะงาน เกษตรกรรมต้องการแรงงานจากบุตรชายซึ่งแข็งแรงกว่าบุตรหญิง ในขณะที่มารดาที่มีอาชีพ ค้าขาย มีความเห็นว่าบุตรหญิงสามารถช่วยงานค้าขาย และงานบ้านเล็ก ๆ น้อย ๆ ได้ เป็นอย่างดี

สำหรับเขตเมืองมารดาที่มีอาชีพทางด้านเกษตรกรรม มีความ คาดหวังในลักษณะเดียวกันกับมารดาที่มีอาชีพเหมือนกันในเขตชนบท แต่สำหรับมารดาที่ทำ ธุรกิจส่วนตัว งานเสมียนพนักงาน และงานฝีมือ มีความเห็นว่าบุตรหญิงช่วยงานอาชีพได้ดีกว่า บุตรชาย มีข้อที่น่าสังเกตว่า มารดาในเขตเมืองที่ทำงานด้านวิชาชีพนั้นไม่ได้คาดหวังที่จะให้ บุตรช่วยเหลือ ทั้งนี้เพราะลักษณะของงานไม่อำนวยที่จะให้บุตรเข้าไปมีบทบาท

2.2 อาชีพของสามี

อาชีพของสามีน่าจะมีผลต่อแนวความคิดของสตรีที่เป็นมารดา ใน เรื่องความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ จากบุตร เพราะอาชีพของสามีจะเป็นที่มาของรายได้ หรือ สถานะทางด้านเศรษฐกิจของครอบครัว อันเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของบุคคลในครอบครัว เช่นเดียวกับอาชีพของมารดา ดังนั้น การที่สามีมีอาชีพที่แตกต่างกันออกไป ทำให้แนว ความคิดในเรื่องความช่วยเหลือที่จะได้รับจากบุตรแตกต่างกันออกไป จากการศึกษาของ De Vos (1975: 12) ที่ได้ทำการศึกษาคณะของบุตรและความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจ จากบุตรในประเทศฟิลิปปินส์ และไต้หวัน พบว่าสตรีที่สามีที่ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม มีความคาดหวังในเรื่องความช่วยเหลือจากบุตรมากกว่าสตรีที่สามีประกอบอาชีพทางด้าน วิชาชีพ และอาชีพอื่น ๆ

2.3 สถานะทางด้านเศรษฐกิจของครอบครัว

รายได้หรือฐานะทางด้านเศรษฐกิจของครอบครัว มีความจำเป็น ต่อชีวิตความเป็นอยู่ของทุกคนในครอบครัว เพราะจะเป็นสิ่งที่ทำให้มาตรฐานความเป็นอยู่

ของชีวิตในครอบครัวสูงขึ้น ถ้ามีรายได้หรือมีฐานะทางด้านเศรษฐกิจของครอบครัวสูง และการที่ครอบครัวมีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำหรืออยู่ในชนชั้นที่ย่อมมีมีความต้องการหรือมีความคาดหวังที่จะให้บุตรช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจการเงินมากกว่าครอบครัวที่มีรายได้หรือฐานะทางด้านเศรษฐกิจสูงกว่า เช่น

De Vos (1975: 12) ได้ทำการศึกษาคู่ค่าของบุตรและความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจและความมั่นคงในวัยชรา ในประเทศฟิลิปปินส์ และไต้หวัน พบว่าครอบครัวที่มีรายได้ต่ำนั้น มารดาที่มีความต้องการที่จะให้บุตรช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจมากกว่า มารดาที่มีรายได้ของครอบครัวสูงกว่า ซึ่งพบผลเช่นเดียวกันกับการศึกษาของเสวภา ธีระประทีป (2526: 50) ที่ได้ทำการศึกษเกี่ยวกับคู่ค่าของบุตรกับการตัดสินใจมีบุตร

จากการศึกษาของ Arnold, et al. (1975: 42) ที่ได้วิเคราะห์เปรียบเทียบเกี่ยวกับคู่ค่าของบุตรในหลายประเทศ คือไต้หวัน ฟิลิปปินส์ และไทย พบว่า คู่สมรสมากกว่าร้อยละ 70 คาดหวังว่าจะได้รับความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ จากบุตรในวัยชรา โดยเฉพาะกลุ่มที่มีรายได้ต่ำมากกว่าร้อยละ 80 นั้นมีความคาดหวังให้บุตรช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจการเงิน

3. ปัจจัยทางด้านสังคม

3.1 การศึกษาของมารดา

การศึกษาของมารดาเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อแนวความคิดของมารดา เพราะมารดาที่มีระดับการศึกษาสูงนั้น ย่อมมีการเรียนรู้ในสิ่งต่าง ๆ อันทำให้แนวความคิดต่าง ๆ นั้นกว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้น รวมทั้งมีประสบการณ์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นผลจากการเรียนรู้ดังกล่าวในส่วนที่เกี่ยวข้องกับค่านิยม ประเพณีที่เกี่ยวกับความคาดหวังในเรื่องความช่วยเหลือจากบุตร แตกต่างออกไปจากมารดาที่มีการศึกษาต่ำหรือไม่มีการศึกษา เช่น การศึกษาของ De Vos (1975: 12) เกี่ยวกับคู่ค่าของบุตรและความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจในวัยชราของประเทศฟิลิปปินส์และไต้หวัน พบว่าสตรีที่มีการศึกษาด้านนี้คาดหวังที่จะได้รับความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจการเงินจากบุตรมากกว่าสตรีที่มีการศึกษาสูงกว่า ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้ปรากฏผลเช่นเดียวกันกับการศึกษาของเสวภา ธีระประทีป (2526: 53-54)

3.2 การศึกษาของสามี

การศึกษาของสามีเป็นปัจจัยที่สำคัญที่มีอิทธิพลต่อแนวความคิดของมารดา เพราะในระบบครอบครัวนั้นสามีและภรรยาจะมีการปรึกษาหารือเกี่ยวกับการ

ดำเนินชีวิตของทุกคนในครอบครัว โดยเฉพาะครอบครัวที่สามีนีเป็นใหญ่ (Patriarchal Family) ในบาทประเทศเช่น จีน ไต้หวัน และประเทศอื่น ๆ ในทวีปเอเชียรวมทั้งประเทศไทย ซึ่งแนวความคิดและความต้องการของสามีนีเป็นส่วนหนึ่งของความคาดหวังดังกล่าว จากการศึกษาของ M.T.R. (1977: 18) ได้ศึกษาถึงคุณค่าของบุตรในเขตชนบทของประเทศอินเดีย พบว่าระดับการศึกษาของสามีนีปรากฏว่ามีความสัมพันธ์ทางลบกับความต้องการให้บุตรช่วยงานทางด้านเศรษฐกิจของครอบครัว ทั้งในกลุ่มคู่สมรสที่ตนทำกินเป็นของตนเอง และไม่ทำกินเป็นของตนเองในทุกกลุ่มอายุกล่าวคือ สตรีที่สามีนีมีระดับการศึกษาต่ำ มีความคาดหวังที่จะให้บุตรช่วยงานทางด้านเศรษฐกิจมากกว่า สตรีที่สามีนีมีระดับการศึกษาสูง

3.3 การเปิดรับสื่อสารมวลชนของมารดา

การเปิดรับสื่อสารมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแนวความคิดของมารดา ทั้งนี้เพราะมารดาจะได้รับข่าวสารข้อมูลใหม่ ๆ อันหันโลกทัศน์เหตุการณ์อยู่เสมอ ซึ่งเป็นการให้การศึกษาแก่มารดาทางหนึ่ง ดังนั้นระดับการรับสื่อสารมวลชนจะทำให้ความต้องการหรือความคาดหวังที่จะได้รับความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจจากบุตร แตกต่างออกไปจากมารดาที่ไม่มีการเปิดรับสื่อสารมวลชนหรือมีแต่อยู่ในระดับต่ำ เช่น De vos (1984: 13) ได้ทำการศึกษาสตรีในฟิลิปปินส์และไต้หวันพบว่า สตรีที่ไม่เปิดรับสื่อสารมวลชน หรือเปิดรับแต่อยู่ในระดับต่ำมีความคาดหวังความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจจากบุตรมากกว่าสตรีที่เปิดรับสื่อสารมวลชนในระดับสูงกว่า

แนวความคิดที่สำคัญของวิทยานิพนธ์

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า ความสัมพันธ์ระหว่างมารดากับบุตรนั้น มากกว่าบิดากับบุตร ทั้งนี้เพราะมารดาเป็นทั้งผู้ในกำเนิดบุตรและให้การเลี้ยงดูบุตรด้วยตนเอง ถึงแม้ว่าการเลี้ยงดูบุตรในปัจจุบันนั้นมีการเปลี่ยนแปลงไปโดยที่มีผู้ดูแลหรือสถานรับเลี้ยงดูก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างมารดากับบุตรก็ไม่แตกต่างไปจากเดิมมากนัก การที่มารดาให้ความรักความเอาใจใส่ดูแลช่วยเหลือบุตรในด้านต่าง ๆ ในขณะที่บุตรยังเล็กอยู่นั้น เมื่อบุตรโตขึ้นและมีความสามารถพึ่งพาตนเองได้แล้ว มารดาย่อมมีความคาดหวังที่จะให้บุตรดูแล หรือช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ เป็นการตอบแทนด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมารดาเข้าสู่วัยชรา ในด้านความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจจากบุตรนั้นนับว่ามีความสำคัญมาก ทั้งนี้เพราะเป็นความช่วยเหลือที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตประจำวันของมารดาอย่างมาก แต่เนื่องจากมารดาในเขตชนบทและเขตเมืองมีปัจจัยทางด้าน ประชากร เศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการ

ดำรงชีวิตที่แตกต่างกัน ดังนั้นมารดาในเขตชนบทน่าจะมีความคาดหวังในเรื่องความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจ 5 ประเด็นต่อไปนี้ คือ

1. ความคาดหวังให้บุตรช่วยเหลือทางการเงินในวัยชรา
2. ความคาดหวังให้บุตรช่วยเหลืองานบ้าน
3. ความคาดหวังให้บุตรช่วยทางการเงินแก่ครอบครัวในกรณีฉุกเฉิน
4. ความคาดหวังให้บุตรช่วยส่งเสียน้อง ๆ ให้ศึกษาเล่าเรียน
5. ความคาดหวังให้บุตรมอขายได้แก่มารดาส่วนหนึ่งเมื่อบุตรทำงาน

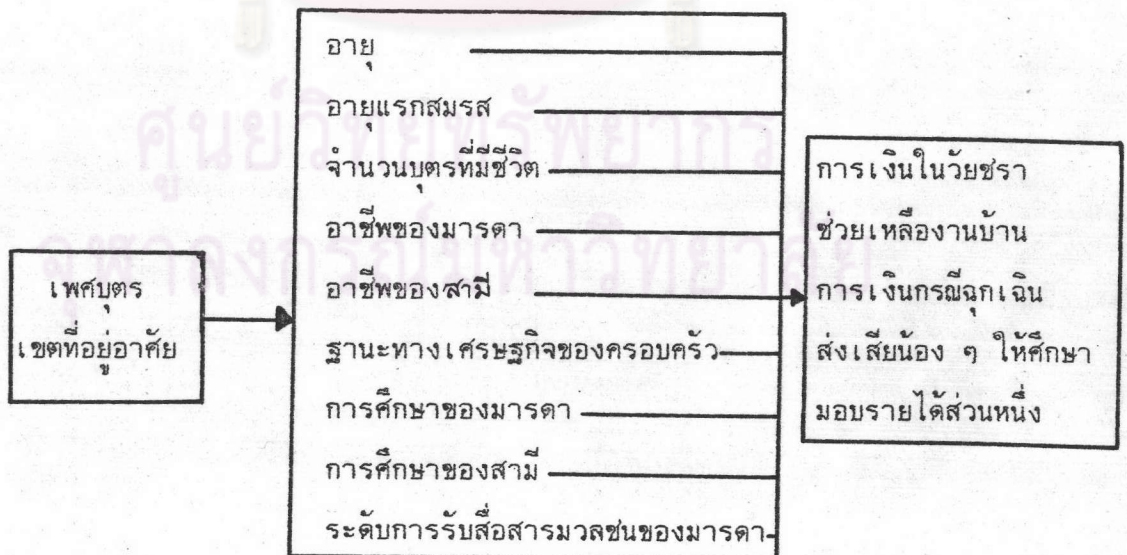
หาเงินได้แล้วนั้นแตกต่างจากมารดาในเขตเมืองวิธีการศึกษานั้นได้นำเอาปัจจัยทางด้านประชากร เศรษฐกิจ และสังคมของมารดาและที่เกี่ยวข้องมาพิจารณา นอกจากนี้ได้นำเอาเพศของบุตรและเขตที่อยู่อาศัยมาเป็นตัวควบคุม ทั้งนี้เพราะเพศของบุตรเกี่ยวข้องกับความช่วยเหลือจากบุตรแตกต่างกัน แล้วทำการศึกษาเปรียบเทียบ ระหว่างเขตชนบทและเขตเมือง โดยผลการศึกษาเปรียบเทียบจะระบุเพศด้วย

กรอบความคิดที่ใช้ศึกษา

ตัวแปรควบคุม

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม

สมมติฐานที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้

สมมติฐานหลัก

1. ปัจจัยทางด้านประชากร เศรษฐกิจ และสังคม มีอิทธิพลทำให้มารดาที่มีความคาดหวังในเรื่องความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจจากบุตรแตกต่างกัน
2. มารดาในเขตชนบทมีความคาดหวัง ในเรื่องความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจจากบุตรมากกว่ามารดาในเขตเมืองทุกประเด็นที่ทำการศึกษา

สมมติฐานย่อย

1. มารดาที่มีอายุมากจะมีความคาดหวังมากกว่ามารดาที่มีอายุน้อย
2. มารดาที่มีอายุแรกสมรสต่ำจะมีความคาดหวังมากกว่ามารดาที่มีอายุแรกสมรสสูง
3. มารดาที่มีจำนวนบุตรทั้งหมดมากจะมีความคาดหวังมากกว่ามารดาที่มีจำนวนบุตรทั้งหมดน้อย
4. มารดาที่ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมจะมีความคาดหวังมากกว่าอาชีพอื่น ๆ
5. มารดาที่มีประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม จะมีความคาดหวังมากกว่ามารดาที่มีประกอบอาชีพประเภทอื่น
6. มารดาที่มีฐานะเศรษฐกิจของครอบครัวต่ำจะมีความคาดหวังมากกว่ามารดาที่มีฐานะทางเศรษฐกิจครอบครัวสูง
7. มารดาที่มีระดับการศึกษาต่ำจะมีความคาดหวังมากกว่ามารดาที่มีระดับการศึกษาสูง
8. มารดาที่มีระดับการศึกษาต่ำจะมีความคาดหวังมากกว่ามารดาที่มีระดับการศึกษาสูง
9. มารดาที่มีระดับการรับสื่อสารมวลชนต่ำจะมีความคาดหวังมากกว่ามารดาที่มีระดับการรับสื่อสารมวลชนสูง

ขอบเขตของการศึกษาและปัจจัยที่พิจารณาประกอบ

การศึกษาครั้งนี้มุ่งที่จะเปรียบเทียบแนวความคิดของมารดา ระหว่างเขตชนบทและเขตเมือง โดยพิจารณาถึงความคาดหวังในเรื่องความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจจากบุตรจากมารดาที่มีอายุระหว่าง 15-39 ปี กำลังอยู่กับสามีและมีบุตร นอกจากนั้นได้นำเอา

ปัจจัยทางด้านประชากร เศรษฐกิจ และสังคม ของมารดาและที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการศึกษา
เปรียบเทียบ

1. ปัจจัยทางด้านประชากร ได้แก่ อายุของมารดา อายุแรกสมรสของมารดา
จำนวนบุตรที่มีชีวิตของมารดา
2. ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพของมารดา อาชีพของสามี สถานะ
ทางเศรษฐกิจของครอบครัวของมารดา
3. ปัจจัยทางด้านสังคม ได้แก่ การศึกษาของมารดา การศึกษาของสามี
ระดับการรับสื่อสารมวลชนของมารดา

คำจำกัดความที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้

มารดา หมายถึง สตรีที่มีอายุระหว่าง 15-39 ปี มีสถานภาพว่าสมรส กำลัง
อยู่กับสามี (Currently married) และมีบุตร

บุตร หมายถึง บุตรชายและบุตรหญิง ซึ่งเป็นบุตรของสตรีนั้นอันเกิดจาก
สามีคนปัจจุบันหรือสามีคนก่อน หรือเป็นบุตรบุญธรรมก็ได้

ความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจ หมายถึง ความช่วยเหลือ 5 ประการดังนี้

1. ช่วยเหลือทางการเงินในวัยชรา
2. ช่วยเหลืองานบ้าน
3. ช่วยเหลือทางการเงินแก่ครอบครัวในกรณีฉุกเฉิน
4. ช่วยส่งเสียน้อง ๆ ให้ศึกษาเล่าเรียน
5. มอบรายได้ส่วนหนึ่งแก่มารดาเมื่อบุตรทำงานหาเงินได้แล้ว

เขตชนบท หมายถึงบริเวณนอกเขตเทศบาลทั่วประเทศ

เขตเมือง หมายถึงบริเวณเขตเทศบาลทั่วประเทศ

อายุ หมายถึงอายุปัจจุบัน (นับถึง พ.ศ. 2519) ของมารดาแบ่งเป็น 2 ระดับ:-

- 1.อายุน้อย หมายถึงอายุระหว่าง 15-29 ปี
- 2.อายุมาก หมายถึงอายุระหว่าง 30-39 ปี

อายุแรกสมรส หมายถึงอายุที่ทำการสมรสของมารดา แบ่งออกเป็น 2 ระดับ:-

1. อายุแรกสมรสต่ำ หมายถึงอายุแรกสมรสที่ต่ำกว่า 20 ปี
2. อายุแรกสมรสสูง หมายถึงอายุแรกสมรสตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป

จำนวนบุตรทั้งหมด หมายถึงจำนวนบุตรที่มีอยู่จริง ในขณะที่ให้สัมภาษณ์นอกจากนี้ยังรวมถึงบุตรบุญธรรมด้วย แบ่งออกเป็น 2 ระดับ:-

1. จำนวนบุตรน้อย หมายถึงจำนวนบุตรระหว่าง 1-2 คน
2. จำนวนบุตรมาก หมายถึงจำนวนบุตรตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป

อาชีพของมารดา, อาชีพของสามี หมายถึงอาชีพที่มารดา, สามีทำอยู่จริงในขณะที่ให้สัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท

1. อาชีพทางด้านเกษตรกรรม หมายถึงอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ ประมง ป่าไม้
2. อาชีพทางด้านวิชาชีพ หมายถึงอาชีพที่ต้องใช้ความสามารถเฉพาะอย่าง เช่น นักวิชาการ ผู้ทำงานเกี่ยวกับการบริหาร ข้าราชการ ฯลฯ
2. อาชีพทางด้านค้าขาย บริการและอื่น ๆ หมายถึงอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการค้า การให้บริการแก่ลูกค้า นอกจากนี้ยังรวมถึงอาชีพที่ไม่จัดอยู่ในประเภทที่ 1 และประเภทที่ 2

ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว หมายถึง ดัชนีที่สร้างขึ้นเพื่อวัดฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน โดยใช้ดัชนีความมั่งคั่ง (Material Possession Score) ดัชนีนี้ได้มาโดยการสอบถามผู้ถูกสัมภาษณ์ ถึงสิ่งของเครื่องใช้ที่มีอยู่ในครอบครอง และจะมีการให้คะแนนสิ่งของเครื่องใช้แต่ละชิ้น การกำหนดคะแนนของสิ่งของเครื่องใช้สำหรับเขตชนบท และเขตเมืองที่บ่งบอกถึงฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนนั้น ๆ ใช้ตามมาตรฐานที่ทางสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยกำหนด ในการศึกษาครั้งนี้ใช้เฉพาะรายการที่มีการให้คะแนนไว้แล้วเท่านั้น

รายการ	เขตชนบท(คะแนน)	เขตเมือง(คะแนน)
วิทยุ	6	1
นาฬิกา	8	1
เตารีดไฟฟ้า	3	2
ตู้เย็น	44	6
โทรทัศน์	50	7
จักรยานยนต์	60	8
จักรยาน	8	6

รายการ	เขตชนบท(คะแนน)	เขตเมือง(คะแนน)
เครื่องกำเนิดไฟฟ้า	44	-
จักรเย็บผ้า	24	4
ม้าหรือเกวียน	4,000	4

เมื่อได้คะแนนรวมแล้วจะทำการจำแนกฐานะทางเศรษฐกิจออกเป็น 5 ระดับคือ:-

1. ฐานะทางเศรษฐกิจ ต่ำสุด หมายถึงครอบครัวที่มีคะแนนรวมร้อยละ 0-19
2. ฐานะทางเศรษฐกิจ ค่อนข้างต่ำ หมายถึงครอบครัวที่มีคะแนนรวมร้อยละ 20-39
3. ฐานะทางเศรษฐกิจ ปานกลาง หมายถึงครอบครัวที่มีคะแนนรวมร้อยละ 40-59
4. ฐานะทางเศรษฐกิจ ค่อนข้างสูง หมายถึงครอบครัวที่มีคะแนนรวมร้อยละ 60-79
5. ฐานะทางเศรษฐกิจ สูง หมายถึงครอบครัวที่มีคะแนนรวมร้อยละ 80-100

สำหรับการศึกษาความคาดหวังของมารดา ในเรื่องความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจจากบุตรในครั้งนี้ได้จำแนกฐานะทางเศรษฐกิจออกเป็น 2 ระดับ คือ:-

1. ฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ หมายถึงครอบครัวที่มีคะแนนรวมร้อยละ 0-59
 2. ฐานะทางเศรษฐกิจสูง หมายถึงครอบครัวที่มีคะแนนรวมร้อยละ 60-100
- การศึกษาของมารดา หมายถึงจำนวนปีที่ศึกษาถึงขั้นสูงสุดของมารดา แบ่ง

ออกเป็น 2 ระดับ:-

1. ระดับการศึกษาต่ำ หมายถึง จำนวนปีที่ศึกษาน้อยกว่า 7 ปี
 2. ระดับการศึกษาสูง หมายถึง จำนวนปีที่ศึกษาตั้งแต่ 8 ปีขึ้นไป
- การศึกษาของสามี หมายถึงจำนวนปีที่ศึกษาถึงขั้นสูงสุดของสามี แบ่งออก

เป็น 2 ระดับ:-

1. ระดับการศึกษาต่ำ หมายถึง จำนวนปีที่ศึกษาน้อยกว่า 7 ปี
2. ระดับการศึกษาสูง หมายถึง จำนวนปีที่ศึกษาตั้งแต่ 8 ปีขึ้นไป

การรับสื่อสารมวลชนของมารดา หมายถึงระดับหรือความถี่ในการรับฟัง และติดตามรายการวิทยุ โทรทัศน์ และข่าวจากหนังสือพิมพ์ แบ่งเป็น 2 ระดับ:-

1. ระดับสื่อสารมวลชนต่ำ หมายถึงไม่เคยรับข่าวสาร - สัปดาห์ละครั้ง
2. ระดับสื่อสารมวลชนสูง หมายถึงรับข่าวมากกว่าสัปดาห์ละครั้งถึงทุกวัน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษาครั้งนี้

การศึกษาเปรียบเทียบความคาดหวังของมารดา ในเรื่องความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจจากบุตร ระหว่างเขตชนบทและเขตเมืองในครั้งนี้จะทำให้ทราบแนวความคิดของมารดาในเขตชนบทและเขตเมืองว่ามีความคาดหวังความช่วยเหลือทั้ง 5 ประการคือ ความคาดหวังให้บุตรช่วยเหลือทางการเงินวัยชรา, ความคาดหวังให้บุตรช่วยเหลืองานบ้าน, ความคาดหวังให้บุตรช่วยเหลือทางการเงินแก่ครอบครัวในกรณีฉุกเฉิน, ความคาดหวังให้บุตรส่งเสียน้อง ๆ ให้ศึกษาเล่าเรียน และความคาดหวังให้มอบรายได้ส่วนหนึ่งแก่มารดาเมื่อบุตรทำงานหาเงินได้แล้วนั้น ว่ามีความแตกต่างกันเพียงใด มีปัจจัยด้านใดบ้างที่ทำให้เกิดความแตกต่างกัน จากการได้ทราบข้อเท็จจริงนี้อาจนำไปประกอบการวางแผนพัฒนาทางด้านสังคมแก่ผู้สูงอายุ การกำหนดนโยบายเกี่ยวกับผู้สูงอายุและอื่น ๆ คือ

1. นำไปประกอบการวางแผนการบริการทางด้านสังคม ในลักษณะต่าง ๆ ที่รัฐหรือเอกชนดำเนินการให้กับประชาชน เช่น บริการสงเคราะห์ของรัฐที่บริการให้กับผู้สูงอายุหรือคนชราในกรณีที่ได้รับความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจการเงินแลในวัยชราจากบุตร ทั้งนี้เพื่อรองรับสถานการณ์ที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงให้มากที่สุด

2. หากผลการศึกษาเป็นไปตามสมมุติฐานที่วางไว้คือมารดาในเขตชนบทมีความคาดหวังความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจจากบุตรมากกว่ามารดาในเขตเมืองนั้น ก็จะเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับผู้สูงอายุในเขตชนบท เช่น การมีนโยบายที่จะสนับสนุนและส่งเสริมสถาบันครอบครัวให้มีบทบาทในการรับผิดชอบหรือให้การดูแลผู้สูงอายุเพิ่มมากยิ่งขึ้น

3. การที่ได้ทราบข้อเท็จจริงที่ศึกษานั้นจะเป็นพื้นฐานในการศึกษาความต้องการหรือความคาดหวังในลักษณะอื่น ๆ ต่อไปของเขตชนบทและเขตเมือง